

Загородній Віктор Євстафійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0003-1225-2814

Ляховецький Сергій Олександрович,
аспірант кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0001-5162-0336

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОСМЕРТНОЇ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

FEATURES OF THE USE OF POSTHUMOUS FORENSIC PSYCHOLOGICAL EXAMINATION IN THE INVESTIGATION OF EVIDENCE OF SUICIDE

Анотація. У статті досліджуються особливості використання спеціальних знань у сфері судової психології під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із доведенням особи до самогубства. Основну увагу приділено методологічним і практичним аспектам проведення посмертної судово-психологічної експертизи як специфічного інструменту пізнання психічного стану потерпілого перед вчиненням самогубства. Розкрито значення цієї експертизи у встановленні психологічних причинно-наслідкових зв'язків між поведінкою потерпілого, його емоційно-вольовими станами та зовнішніми впливами з боку інших осіб, що могли спровокувати або сприяти самогубству. Акцентовано увагу на складності реконструкції психічного стану померлого, яка потребує системного аналізу його особистісних характеристик, соціального оточення, комунікативних зв'язків, а також оцінки інформації з цифрових носіїв (листування, соціальні мережі тощо).

Зазначено, що ефективне використання результатів посмертної судово-психологічної експертизи можливе лише за умов тісної взаємодії слідчого, експерта-психолога, судово-медичного експерта та інших спеціалістів. Проаналізовано типові труднощі, які виникають під час оцінки психологічних чинників суїцидальної поведінки, зокрема вплив маніпуляцій, психологічного тиску, шантажу, приниження та систематичного морального насильства.

Робота наголошує на необхідності стандартизації методичних підходів до проведення посмертних судово-психологічних експертиз та інтеграції сучасних психодіагностичних і цифрових технологій для більш повного відтворення внутрішнього світу потерпілого. Зроблено висновок, що посмертна судово-психологічна експертиза є невід'ємним елементом доказової бази у провадженнях про доведення до самогубства, оскільки її результати

дозволяють встановити не лише факт зовнішнього впливу, а й його психологічну інтенсивність та індивідуальну сприйнятливність потерпілого.

Ключові слова: посмертна судово-психологічна експертиза, доведення до самогубства, спеціальні знання, психічний стан потерпілого, психологічний тиск, суїцидальна поведінка, криміналістичний аналіз, доказова база.

Abstract. The article examines the peculiarities of using special knowledge in the field of forensic psychology during the investigation of criminal offences related to driving a person to suicide. The main focus is on the methodological and practical aspects of conducting a post-mortem forensic psychological examination as a specific tool for understanding the mental state of the victim before committing suicide. The significance of this examination in establishing psychological cause-and-effect relationships between the victim's behaviour, their emotional and volitional states, and external influences from other persons that could have provoked or contributed to suicide is revealed. Attention is focused on the complexity of reconstructing the mental state of the deceased, which requires a systematic analysis of their personal characteristics, social environment, communicative connections, as well as an assessment of information from digital media (correspondence, social networks, etc.).

It is noted that effective use of the results of posthumous forensic psychological examination is possible only under conditions of close cooperation between the investigator, expert psychologist, forensic medical expert, and other specialists. Typical difficulties that arise during the assessment of psychological factors of suicidal behaviour are analysed, in particular the influence of manipulation, psychological pressure, blackmail, humiliation and systematic moral violence.

The work emphasises the need to standardise methodological approaches to conducting post-mortem forensic psychological examinations and to integrate modern psychodiagnostic and digital technologies for a more complete reconstruction of the victim's inner world. It concludes that post-mortem forensic psychological examination is an integral part of the evidence base in cases of suicide, as its results make it possible to establish not only the fact of external influence, but also its psychological intensity and the individual susceptibility of the victim.

Key words: post-mortem forensic psychological examination, driving to suicide, special knowledge, mental state of the victim, psychological pressure, suicidal behaviour, forensic analysis, evidence base.

Постановка проблеми та стан її розробки. Необхідність призначення посмертної судово-психологічної експертизи обумовлена потребою у глибокому, комплексному пізнанні внутрішнього психічного стану особи, яка загинула за обставин, що можуть вказувати на можливість доведення до самогубства. Така експертиза стає невід'ємним інструментом під час досудового розслідування кримінальних проваджень, де слідчий має встановити, чи були у поведінці, станах і вчинках померлого ознаки зовнішнього психологічного впливу, морального тиску, шантажу, приниження чи системного насильства. Саме результати посмертної судово-психологічної експертизи здатні підтвердити або спростувати наявність суб'єктивної схильності особи до самогубства, розкрити механізми формування її суїцидальної поведінки та визначити роль дій оточення в ескалації психічного напруження, яке могло призвести до фатального результату.

Проведення посмертної експертизи вимагає від експерта відтворення цілісного психологічного портрету особи – сукупності її стійких рис, мотивів,

установок, емоційно-вольових характеристик, моральних орієнтацій і ціннісних пріоритетів. Для цього аналізуються не лише офіційні матеріали кримінального провадження, а й численні непрямі джерела інформації: листування, записи у соціальних мережах, аудіо- чи відеоповідомлення, щоденники, свідчення близьких осіб, педагогічні або професійні характеристики. Такий комплексний аналіз дозволяє реконструювати не тільки психічний стан суїцидента у період, що передував смерті, але й простежити динаміку його внутрішнього світу – від початкових ознак психоемоційної дестабілізації до можливого психічного виснаження, апатії, дезадаптації чи стану безнадії.

Важливою передумовою для призначення посмертної судово-психологічної експертизи є наявність ситуацій, у яких розслідування стосується не лише очевидного самогубства, а й сумнівних випадків насильницької смерті. Це відбувається, коли виникають обґрунтовані версії про можливе вбивство, замасковане під самогубство, або навпаки – самогубство, замасковане під вбивство. У таких ситуаціях висновки експерта мають вирішальне значення для правильного тлумачення фактичних обставин, оскільки саме психологічна інформація дає змогу оцінити, чи узгоджується спосіб смерті із особистісними рисами загиблого, його стилем життя, емоційними реакціями, моральними установками [1, с. 134–136]. Водночас результати експертизи допомагають чітко розмежувати випадки самогубства, убивства або смерті внаслідок нещасного випадку, що є особливо важливим при встановленні істини у кримінальних провадженнях із недостатньою кількістю прямих доказів.

У контексті розслідування доведення до самогубства особливу увагу експерти приділяють дослідженню соціально-психологічного оточення загиблого. Йдеться про аналіз мікросоціальних зв'язків: взаємини у родині, конфлікти у професійному або навчальному середовищі, міжособистісну динаміку у колективі, а також роль осіб, які могли здійснювати психологічний тиск чи маніпулятивний вплив. Вивчення таких факторів дозволяє реконструювати причинно-наслідкові зв'язки між зовнішнім тиском та внутрішнім станом суїцидента, визначити межі його психологічної витривалості й оцінити індивідуальну чутливість до морального чи емоційного насильства.

Методологічною основою посмертної судово-психологічної експертизи є системний підхід, який передбачає аналіз об'єкта дослідження не у відриві, а в контексті множинних взаємозалежних факторів. Психолог розглядає не лише особистість загиблого, а й систему взаємодій між ним та його оточенням. До такої системи входять не тільки суїцидент, а й свідки, учасники конфліктів, члени сім'ї, колеги, друзі – усі, чия поведінка або комунікативна участь могла вплинути на психічний стан особи [2, с. 8]. Аналізу підлягають їхні спільні дії, характер емоційних зв'язків, ступінь напруження у спілкуванні, специфіка соціальної підтримки або її відсутність.

Застосування системного підходу дає змогу виявити полісистемний комплекс, який формується унаслідок взаємодії кількох систем – особистісної, соціальної, емоційної, комунікативної, часової. Експерт досліджує не лише окремі психічні процеси, а й інтегральну структуру особистості у межах конкретного життєвого контексту. Враховується своєрідний хронотоп – просторово-часова визначеність ситуації, в якій відбувалася подія, та її вплив на розвиток психічного стану. До системного аналізу включаються також життєвий шлях суїцидента, ключові події, що мали психотравмуючий ефект, адаптаційні можливості, рівень психологічної захищеності, реакції на стрес та типові способи подолання конфліктів.

Важливою складовою системного аналізу є дослідження інтеграційних механізмів – процесів, що об'єднують різномірні частини психічної системи у єдине ціле. В межах посмертної судово-психологічної експертизи інтеграція розглядається як об'єктивна властивість психічної організації людини, що проявляється у взаємозв'язку когнітивної, емоційної та вольової сфер. Експерт має встановити, які саме порушення цієї інтеграції передували трагічній події: розлад саморегуляції, втрату смисложиттєвих орієнтирів, афективні зриви чи депресивні епізоди.

Додатково, у процесі дослідження розглядаються доситуаційні системи, що визначають психічну стабільність особи: рівень психічного розвитку, вікові й статеві особливості, індивідуально-психологічні властивості, тип темпераменту, характер реакцій на фрустрацію, попередні досвіди подолання стресу, особливості інтерпретації психотравмуючої інформації. Після аналізу події оцінюється постсистема – система ставлень до того, що відбулося, на основі свідчень і спогадів оточення, що дозволяє глибше зрозуміти емоційний фон останнього періоду життя загиблого.

Виклад основного тексту. Проведення посмертної судово-психологічної експертизи є одним із найскладніших видів психологічних експертиз, адже експерт позбавлений можливості безпосереднього контакту з досліджуваною особою. Це зумовлює необхідність відтворення її психічного стану опосередкованими шляхами – через аналіз поведінкових слідів, текстів, свідчень, мікро-соціального контексту [3, с. 144]. Такий характер роботи вимагає від експерта високого рівня наукової компетентності, психологічної інтуїції та дотримання принципів об'єктивності й доказовості. Ретельне дотримання методології системного підходу дозволяє створити найбільш достовірну модель психічної реальності загиблого, що відображає її багатофакторну природу та внутрішню динаміку.

Найчастіше потреба у проведенні посмертної судово-психологічної експертизи виникає при розслідуванні випадків суїциду у Збройних Силах України, де особливо гостро постає питання щодо можливості імітації

самогубства або його штучного створення з метою приховування насильницької смерті. У таких провадженнях достовірність, глибина і доказовість експертних висновків значною мірою залежать від повноти, системності та об'єктивності зібраних матеріалів досудового розслідування. Ефективна реалізація експертизи передбачає активну взаємодію між слідчим і експертом-психологом, який може брати участь у допитах свідків, опитуванні колег по службі, друзів і родичів загиблого. Саме ці особи здатні надати безцінні свідчення щодо емоційного стану суїцидента, його характеру, способів реагування на стрес, особистих конфліктів, ставлення до військової служби та взаємин у колективі.

Матеріали, які подаються експерту, мають бути максимально репрезентативними. Серед них – характеристики з навчальних закладів, довідки з місця роботи чи служби, свідчення товаришів по службі, командирів, членів сім'ї, дані про соціальну поведінку, схильність до ізоляції чи конфліктності. До експертизи додаються особисті документи, листи, щоденники, записні книжки, записи у соціальних мережах, фотографії, відео-матеріали, аудіозаписи, електронні повідомлення та інформація з цифрових пристроїв. Таке документальне тло дозволяє експерту відтворити психологічну біографію померлого, простежити еволюцію його емоційних станів, переживань і соціальної поведінки впродовж останнього періоду життя.

Сучасна судова психологія виходить із розуміння особистості як соціальної та комунікативної системи, яка існує у взаємодії з іншими людьми. Тому під час посмертної судово-психологічної експертизи об'єктом дослідження стає не лише сам суїцидент, а й його інтерсуб'єктне середовище – коло осіб, які були свідками чи учасниками його життєвих ситуацій. У цьому сенсі кожен опитаний свідок виступає своєрідним «експертом», що відображає особистість загиблого через власний досвід спілкування з ним. Такий підхід дозволяє використовувати непрямі психодіагностичні методи, які дають змогу побудувати ймовірнісний психологічний профіль особи за відгуками її оточення.

Суть непрямого тестування полягає у створенні опосередкованого психологічного портрета за допомогою аналізу відповідей близьких, друзів або родичів суїцидента. На основі їхніх показань, зіставлених із поведінковими даними та письмовими слідами діяльності померлого, формується узагальнений ймовірнісний профіль особистості, у якому визначаються такі характеристики, як емоційна стійкість, рівень соціальної адаптації, схильність до ізоляції, тривожність, самооцінка, інтенсивність фрустраційних реакцій, здатність до саморегуляції. Такий метод найбільш ефективний на пізніх етапах розслідування, коли зібрано достатньо відомостей про обставини події та особу загиблого.

Важливим аспектом у межах теми доведення до самогубства є аналіз адаптаційних стратегій особистості у ситуаціях хронічного стресу,

характерного для військової служби. У психології виділяють кілька типових моделей поведінки у конфліктних або екстремальних умовах: активна зміна обставин, переоцінка ситуації, уникнення (у тому числі дезертирство), повна пасивна підкореність або пошук соціальної підтримки [4, с. 142–143]. Коли адаптаційні ресурси виснажуються, формується стан дезадаптації, що може призвести до розвитку суїцидальних тенденцій.

Суїцид у контексті військової служби часто має складну поліетіологічну природу – поєднання особистісних, психологічних, соціальних і організаційних чинників. Для його розуміння необхідно розглядати не лише сам факт позбавлення себе життя, а й увесь спектр суїцидальної поведінки, до якого входять суїцидальні думки, демонстративні спроби, імітації, погрози, висловлювання, а також парасуїцидальні форми саморуйнівної активності – зловживання алкоголем, наркотиками, ризикована поведінка чи байдужість до власної безпеки. Такі дії нерідко виступають непрямими сигналами внутрішнього відчаю та морального виснаження.

Під час експертизи експерт-психолог повинен дати відповіді на два ключових питання: чому людина наважилася на самогубство і з якою метою вона це зробила. Перше питання передбачає аналіз об'єктивних чинників: умов служби, міжособистісного клімату в підрозділі, дисциплінарних санкцій, сімейних проблем, фізичного чи психологічного тиску, хронічних стресів, психічного стану. Друге – вимагає виявлення внутрішніх мотивів, індивідуального сприйняття ситуації, рівня відчаю, переживань безвиході або сорому, бажання привернути увагу чи покарати кривдників.

Судово-психологічний аналіз таких випадків показує, що більшість суїцидальних дій виникає не миттєво, а як результат тривалого процесу соціально-психологічної дезадаптації. Вона проявляється у відчуженні, порушенні комунікацій, втраті довіри до середовища, розчаруванні у системі цінностей і втратою сенсу існування. Дезадаптація посилюється тоді, коли особа не бачить підтримки з боку керівництва чи колег, не має можливості відверто висловити переживання або звернутися по допомогу. У таких умовах навіть короточасний конфлікт чи приниження можуть стати пусковим механізмом для прийняття фатального рішення.

У випадках військових суїцидів посмертна судово-психологічна експертиза має особливу соціальну і криміналістичну вагу, оскільки її результати часто стають єдиним науково обґрунтованим засобом відновлення психологічної істини. Вона дозволяє з'ясувати, чи був суїцид актом особистісного розпачу, чи результатом тривалого морального тиску, приниження або службових порушень, що кваліфікуються як доведення до самогубства. Тому участь психолога-експерта у таких провадженнях повинна розглядатися не лише як допоміжна, а як ключова складова розслідування, що забезпечує глибину, достовірність і наукову переконливість отриманих висновків.

Випадки самогубств найчастіше спостерігаються серед осіб, які перебувають у стані тривалого психоемоційного чи фізичного виснаження, а також серед хронічно хворих, особливо людей похилого віку. Для таких осіб характерне формування стійкого відчуття безпорадності, залежності та безнадії, що істотно підвищує ризик виникнення суїцидальних намірів. Посмертна судово-психологічна експертиза у подібних випадках має на меті не лише оцінку індивідуально-психологічних рис загиблого, а й встановлення психічного стану, який міг бути сформований на тлі хронічного болю, страху втрати самостійності чи відчуття «тягаря» для близьких. Такі аспекти набувають особливого значення при визначенні наявності зовнішнього психологічного впливу, що міг посилити дезадаптацію і спровокувати фатальне рішення.

Ймовірність соціально-психологічної дезадаптації особистості суттєво зростає в періоди глибоких соціально-економічних криз, воєнних дій, втрати стабільності чи зміни соціального статусу. Ці обставини відображаються у статистиці самогубств, яка демонструє прямий зв'язок між суспільними потрясіннями й індивідуальними проявами деструктивної поведінки. Людина в екстремальній ситуації реагує на труднощі залежно від рівня психічної стійкості, життєвого досвіду та типу особистісних адаптаційних механізмів. Схильність до депресії, підвищена тривожність, невпевненість у собі, імпульсивність, емоційна вразливість та залежність від думки оточення істотно знижують здатність до опору стресу, що у разі тривалого тиску може призвести до суїцидальної дії.

Особливе місце серед об'єктів судово-психологічного аналізу займають випадки самогубств військовослужбовців строкової служби. Для цієї категорії характерним є порушення механізмів адаптації до умов військового колективу, де суворий розпорядок, обмеження свободи, фізичні навантаження та моральний тиск поєднуються з явищем «дідівщини» – систематичним приниженням і агресивною поведінкою старших за строком служби. Посмертна судово-психологічна експертиза дозволяє виявити, чи перебував загиблий у стані психологічного насильства, чи мав прояви тривожної дезадаптації, страху, почуття беззахисності або соціальної ізоляції, які могли бути безпосереднім наслідком токсичного соціального середовища у підрозділі.

Важливою сферою дослідження в межах експертизи є сімейно-психологічний контекст життя особи, оскільки родина виконує роль основного емоційного регулятора та соціального «фільтра», що може або підтримати людину в кризі, або, навпаки, посилити її дезадаптацію. Посмертна судово-психологічна експертиза аналізує характер комунікації між членами родини, рівень взаєморозуміння, конфліктність, психологічну безпеку та рівень підтримки. Наявність внутрішньосімейних конфліктів, принижень, емоційного відчуження чи авторитарного контролю створює сприятливий ґрунт для формування уразливих

емоційних станів. Зокрема, слабкий психологічний захист родини може спостерігатися у випадках, коли один із її членів перебуває у стані соціальної чи психічної дезадаптації, або коли сама родина веде асоціальний спосіб життя, є соціально ізольованою чи деструктивно впливає на особистість.

У судово-психологічній практиці доведено, що внутрішньосімейні конфлікти виступають одним із найпоширеніших мотивів суїцидальної поведінки. До них належать несправедливе або принизливе ставлення з боку близьких, ревності, зрада, розлучення, смерть близької людини, неможливість задовольнити важливу емоційну чи соціальну потребу, дефіцит турботи та уваги, самотність, соціальна ізоляція, а також сексуальні проблеми [5, с. 889]. Ці чинники створюють підґрунтя для емоційної напруги, яка без належної підтримки може трансформуватися у стійке почуття безвиході.

У межах посмертної судово-психологічної експертизи аналізуються також психічний і фізичний стан загиблого. Патологічні мотиви, психічні розлади, посттравматичні стани або важкі соматичні хвороби здатні істотно впливати на процес прийняття рішень. Для хворих людей типовим є відчуття безнадії, сорому або страху перед деградацією, каліцтвом, старістю, що у поєднанні з відсутністю психологічної підтримки може сприяти формуванню думок про самогубство.

Крім того, експерти досліджують соціально-професійний контекст життя загиблого: стреси, викликані невдачами у службі чи навчанні, зниженням авторитету, несправедливими покараннями, моральним приниженням або втратою професійного статусу. Такі чинники часто виступають каталізаторами кризового стану, особливо якщо збігаються з матеріальними труднощами чи нестабільними життєвими обставинами.

Сукупність цих факторів розглядається експертом не ізольовано, а в системному взаємозв'язку, що дозволяє реконструювати психологічну динаміку розвитку суїцидальної поведінки. При цьому сучасна кримінальна психологія схиляється до трактування суїцидента не як правопорушника, а як жертви глибокої соціально-психологічної кризи. Таке гуманістичне розуміння підкреслює важливість проведення посмертної судово-психологічної експертизи як засобу встановлення істинних причин трагедії, аналізу зовнішніх впливів і відтворення психічного стану людини у критичний період її життя.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що посмертна судово-психологічна експертиза є одним із найскладніших і водночас найважливіших інструментів у процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із доведенням до самогубства. Її значення полягає не лише у встановленні психічного стану особи в період, що передував смерті, але й у відтворенні системи психологічних, соціальних та комунікативних чинників, які сприяли розвитку кризових явищ і могли зумовити суїцидальну

поведінку. Науково обґрунтоване використання методів посмертної судово-психологічної експертизи дозволяє дослідити внутрішній світ загиблого, простежити логіку його дій і прийняття рішень, що є вирішальним для правильної кримінально-правової кваліфікації події.

Посмертна експертиза має міждисциплінарний характер, поєднуючи знання з психології, криміналістики, судової медицини та соціології. Вона спирається на принцип системного підходу, який передбачає аналіз особистості не ізольовано, а в контексті її життєвих обставин, соціальних зв'язків і комунікативного середовища. Такий підхід дає змогу відтворити не лише індивідуальні особливості психіки, але й складну структуру взаємовідносин, що визначали емоційний стан потерпілого у період, що передував смерті. Важливим є розгляд суїцидальної поведінки як поліфакторного процесу, зумовленого поєднанням внутрішніх психологічних рис та зовнішніх соціальних детермінант.

Результати посмертної судово-психологічної експертизи мають особливу доказову цінність у кримінальних провадженнях про доведення до самогубства, адже саме вони дозволяють встановити наявність або відсутність зовнішнього психологічного впливу, морального чи інформаційного тиску, систематичних принижень, шантажу чи інших форм психологічного насильства. У цьому контексті судово-психологічна експертиза виступає не лише як діагностичний, але й як інтерпретаційний інструмент, покликаний пояснити, яким чином зовнішні обставини могли вплинути на внутрішню мотивацію, емоційний стан і поведінкові реакції загиблого.

Особливої уваги потребують випадки суїцидів у середовищі військовослужбовців, де поєднання суворих умов служби, замкненого соціального простору, ієрархічних залежностей і психологічного пресингу створює сприятливе тло для розвитку деструктивних форм поведінки. У таких провадженнях посмертна судово-психологічна експертиза має вирішальне значення, адже дозволяє відрізнити акт самогубства, зумовлений власним відчаєм, від ситуацій, коли смерть є наслідком системного насильства або приниження. Аналіз психічного стану військовослужбовців через призму соціальної дезадаптації, страху, тривожності, втрати почуття безпеки і сенсу життя створює можливість об'єктивно оцінити ступінь зовнішнього впливу та відновити справжню картину події.

Не менш важливою у межах експертного аналізу є оцінка родинного та мікросоціального контексту, адже саме у сфері міжособистісних взаємин формуються більшість кризових станів, що передують суїциду. Виявлення конфліктів, емоційного відчуження, сімейної дезадаптації, дефіциту підтримки або надмірного контролю дозволяє простежити механізм формування суїцидальних тенденцій. У цьому аспекті посмертна судово-психологічна експертиза виступає не лише інструментом кримінального аналізу, а й

соціально-психологічним механізмом пізнання взаємодії людини з оточенням, у якому зароджуються мотиви деструктивної поведінки.

Важливим напрямом розвитку судово-психологічної експертизи є удосконалення методів непрямого психодіагностичного дослідження — аналізу відгуків, показань, листування, цифрових слідів комунікації, які дають змогу реконструювати індивідуально-психологічний профіль загиблого навіть за відсутності безпосереднього контакту з ним. Такі підходи набувають особливої актуальності у провадженнях, пов'язаних із віртуальними формами психологічного впливу, кібербулінгом або маніпуляціями в інформаційному просторі.

Посмертна судово-психологічна експертиза має бути не лише процесуальним інструментом, а й науково-методологічною системою, що інтегрує сучасні психодіагностичні, аналітичні та цифрові технології. Вона сприяє формуванню нової парадигми доказування у кримінальних провадженнях, де психологічні механізми стають ключем до розуміння мотивів і причин поведінки особи. Її результати мають не лише експертну, а й профілактичну цінність, оскільки дозволяють виявляти типові моделі ризику, визначати соціальні умови, що сприяють суїцидальній поведінці, та формувати рекомендації для їх запобігання.

Отже, посмертна судово-психологічна експертиза у провадженнях про доведення до самогубства є унікальним науково-практичним інструментом, який поєднує психологічний аналіз, криміналістичну реконструкцію і соціальну оцінку події. Її проведення забезпечує комплексне відтворення психічної реальності загиблого, дозволяє розкрити причинно-наслідкові зв'язки між зовнішнім впливом і внутрішніми станами, сприяє об'єктивному правосуддю й утвердженню гуманістичних принципів у сфері судово-експертної діяльності.

Перелік використаних джерел:

1. Землянська О. В. Особистість та методи її дослідження при проведенні судово-психологічної експертизи: монографія. Харків : Титул, 2007. 244 с.
2. Кірієнко В. О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання доведенню особи до самогубства або до замаху на самогубство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 21 с.
3. Керик Л. І. Використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 144–150.
4. Ткач О. О. Доведення до самогубства: проблеми кримінально-правового регулювання. Університетські кримінально-правові та кримінологічні читання. Харків, 2017. С. 141–144.
5. Кривоконь Д. А. Доведення до самогубства: кримінально-правовий аналіз. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 888–892.

References:

1. Zemlianska, O. V. (2007). Osobystist ta metody yii doslidzhennia pry provedenni sudovo-psykholohichnoi ekspertyzy: monohrafiia. Kharkiv : Tytul, 244 s.

2. Kirienko, V. O. (2017). Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasady zapobihannia dovedenniu osoby do samohubstva abo do zamakhu na samohubstvo: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 21 s.

3. Keryk, L. I. (2010). Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia dovedennia do samohubstva. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 10. S. 144–150.

4. Tkach, O. O. (2017). Dovedennia do samohubstva: problemy kryminalno-pravovoho rehuliuvannia. *Universytetski kryminalno-pravovi ta kryminolohichni chytannia*. Kharkiv, S. 141–144.

5. Kryvokon, D. A. (2017). Dovedennia do samohubstva: kryminalno-pravovyi analiz. *Molodyi vchenyi*. № 11. S. 888–892.

Дата надходження статті: 31.09.2025

Дата прийняття статті: 30.10.2025

Опубліковано: 05.12.2025

